

Erityis- ja vaativimman tason palveluiden uudistaminen

Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) uudistaa erityis- ja vaativimman tason palvelut kokonaisuudeksi, jossa toteutuvat lapsi- ja perhelähtöiset, saatavuudeltaan ja laadultaan yhdenvertaiset palvelut, asiakasryhmien tarpeiden pohjalta rakennettu eri sektoreiden, ammattiryhmien ja toimijoiden sujuva yhteistyö sekä erityistason yhteinen tekeminen perustason kanssa. Muutostyön tavoitteena on uudistaa palvelujen rakenteita sote- ja maakuntauudistus huomioiden, uudistaa palveluiden ohjausta ja johtamista sekä luoda työskentelytapoja, jotka perustuvat tutkimustietoon ja hyvin suunniteltuihin integroituihin toimintamalleihin.

Muutos koskee lasten, nuorten ja heidän perheidensä erityispalveluita, kuten esimerkiksi erikoissairaanhoidtoa, lastensuojelua, lapsiperheille suunnattuja vammaispalveluita, erityistasoista kuntoutusta, alaikäisille, odottaville ja lapsiperheiden vanhemmille suunnattuja päihdehuollon erityispalveluita, opetustoimen kanssa yhteistyönä toteutettavia erityistason tukimuotoja, yhteistyössä poliisin kanssa toteutettuja työmuotoja sekä rikosseuraamuslaitoksen, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien tuottamia erityispalveluita.

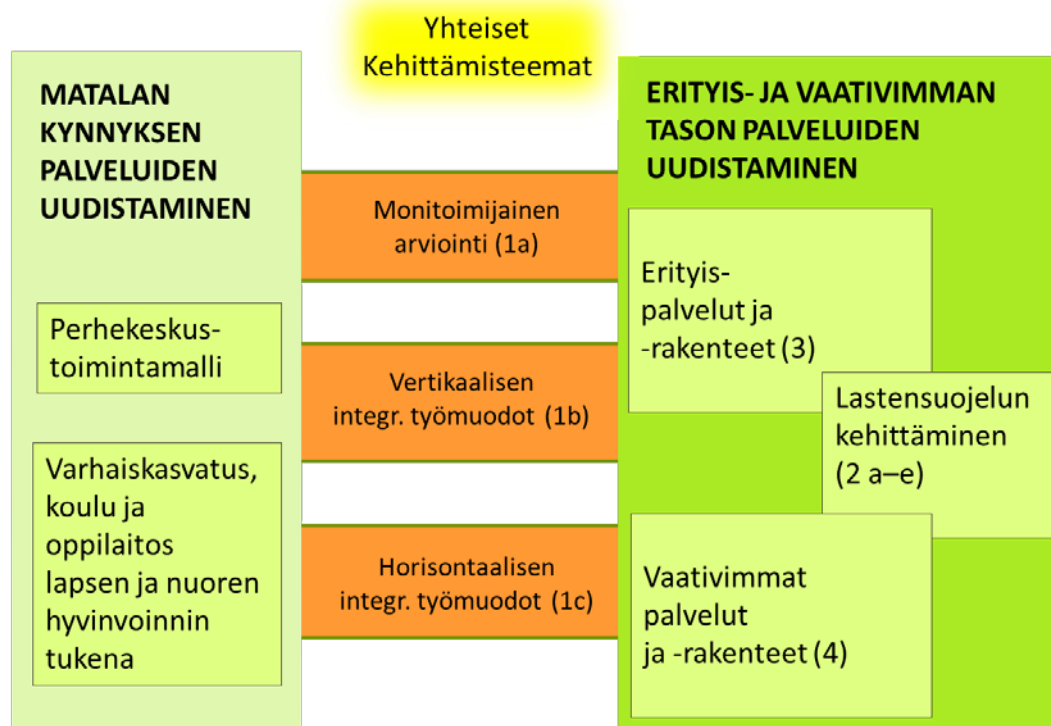
Erityis- ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuus (kuva 1)

1. Integriivisten toimintamallien kehittäminen erityis- ja perustason palveluihin, mallintaminen yhteistyössä perustason palveluiden LAPE-suunnittelun kanssa
 - a. Monitoimijainen arviointimalli
 - b. Erityisosaamisen liittäminen osaksi perustason palveluja, uudet toimintamallit vertikaalisen integraation mahdollistamiseksi
 - c. Monialainen yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen erityistason palveluissa, uudet toimintamallit horisontaalisen integraation mahdollistamiseksi
2. Lastensuojelun kehittäminen osana erityis- ja vaativimpien palveluiden kokonaisuutta
 - a. Lastensuojelun moniammatillinen toimintamalli
 - b. Lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus
 - c. Lastensuojelun laitoshoidto
 - d. Lastensuojelun perhehoito
 - e. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli
3. Erityistason palveluiden ja palvelurakenteiden uudistaminen
4. Vaativimman tason palveluiden ja palvelurakenteiden uudistaminen

Matalan kynnyksen palveluiden kehittämiskokonaisuus

Erityis- ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuus

Kuvio 1. Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämiskokonaisuudet syksyn 2016 työpajaprosesseissa (kuviossa 1. kirjaimin ja numeroin merkityjä kehittämiskohteita työestetään syksyn 2016 aikana erityispalvelujen työpajaprosessissa)

1. Integratiivisten toimintamallien kehittäminen perus- ja erityistason palveluihin (mallintaminen toteutuu yhteistyössä matalan kynnyksen palveluiden kehittämistyön kanssa)

1 a) Monitoimijainen arviointi

Tavoite

Lasten, nuorten ja perheiden tuen ja palveluiden tarve arvioidaan monitoimijaisena yhteistyönä, jossa osallisina ovat yhdessä tarvittavien ammattilaisten sekä lapsen tai nuoren ja hänen perheensä kanssa perheen tuekseen nimeämät henkilöt. Tavoitteena on yksi arviointi ja yksi yhteinen palvelusuunnitelma.

Keinot

Lapsen, nuoren ja perheen tuen ja palveluiden tarpeen monitoimijaisen arviointimallin avulla

- toteutuu varhainen tunnistaminen, asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuus sekä oikein mitoitettu ja oikea-aikainen palvelu
- rakentuu eri toimijoiden verkostoituminen, työn- ja vastuunjako, yhtenäinen palvelusuunnitelma ja dokumentointi
- varmistetaan apu myös niille, jotka tarvitsevat erityistason tai kaikkein vaativimman tason erityisosaamista ja erikoistumista edellyttäviä palveluita
- nopeutetaan arviointia prosessina tekemällä useiden rinnakkaisten arviointien sijaan yksi yhteinen ja asiakaslähtöisesti toteutettu arviointi

1 b) Erityisosaamisen liittäminen osaksi perustason palveluja, uudet jalkautuvan työn toimintamallit vertikaalisen integraation mahdollistamiseksi

Tavoite

Varmistetaan, että perustasolla annettava tuki ja palvelut voidaan tarjota riittävän ja monipuolisen erityisosaamisen varassa.

Keinot

Luodaan toimintamalleja, joiden avulla

- erityisosaaminen tuodaan mukaan perustasolla tehtävään työhön

erityistason osaaminen ja voimavarat ovat lasten, nuorten ja perheiden käytössä perhekeskuksissa sekä varhaiskasvatuksen ja koulun hyvinvointia tukevan työn yhteydessä

- mahdollistetaan tarvittava erityisosaajien tuki perustasolla tehtävässä asiakastyössä
- hyödynnetään erilaiset konsultaatiomallit ja digitaaliset palvelut
- jalkautuvien työntekijöiden yhteys omaan ammatilliseen viiteryhmään säilyy
- asiakkaan ympärille muodostetaan tarvittaessa yksilöllistä tuen tarvetta vastaava monitoimijainen lapsi- ja perhekohtainen tiimi
- eri toimijoiden roolit, vastuut ja työnjako lapsen ja perheen tukijoina selkiytyvät
- huomioidaan perheen ja läheisverkoston oma toiminta ja voimavarat
- otetaan käyttöön lähi- tai vastuutyöntekijämalli monia palveluita tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden kohdalla

1 c) Monitoimijainen yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen, uudet toimintamallit horisontaalisen integraation mahdollistamiseksi

Tavoitteet

Lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut siten, että eri ammattiryhmien osaaminen sekä läheisverkoston ja eri palveluiden voimavarat kootaan yhteen vastaamaan tuen ja palveluiden tarpeeseen.

Keinot

Luodaan toimintatapoja, joiden avulla

- eri ammattiryhmät yhdistävät osaamisensa ja omien taustayhteisöjensä voimavarat sujuvasti ja sovitusti asiakaslähtöiseksi yhdessä tekemiseksi ja yhteiseksi toiminnaksi samalla varmistuen lapsen tai nuoren ja perheen osallisuuden palvelun suunnittelussa ja toteutuksessa erityistason tuki sovitetaan saumattomasti perustasolla koottuun toimijoiden verkostoon
- vahva, yhteensovitettu johtajuus varmistaa yhteistyön sujumisen ja kehittymisen

2. Lastensuojelun työmuotojen vahvistaminen

Alla kuvattuja lastensuojelun keskeisiä työmuotoja kehitetään tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

2 a) Lastensuojelun monitoimijainen toimintamalli

Tavoitteet

Varmistetaan yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa kokonaisvaltainen, monitoimijainen ja yksilöllinen, lapsen ja perheen tarpeet huomioiva tuki, arviointi ja apu. Varmistetaan arvostavan, lapsia ja

perheitä kuulevan kohtaamisen toteutuminen. Hyödynnetään ns. Hackneyn mallia ja pyritään systeemiseen toimintakulttuurin muutokseen.

Keinot

Luodaan lapsia ja perheitä yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti auttava, monitoimijainen lastensuojelun toimintamalli, jonka tutkimus- ja tietoperusta on kuvattu. Mallissa määritellään:

- hallinnollis-organisatoriset rakenteet
- keskeiset asiakastyötä ohjaavat toimintaperiaatteet
- henkilöstön tarvitsema osaaminen, yhteinen koulutus ja asiakastyön tukirakenteet, kuten työnohjaus ja muutostyön tuki
- mallin edellyttämä johtaminen
- miten malli kytkeytyy integraatiota vahvistaviin (1a-1c) toimintamalleihin
- miten mallia kokeillaan maakunnissa
- miten arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä

2 b) Lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus

Tavoitteet

Vahvistetaan lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta työmuotoina siten, että työskentelytavat vastaavat lasten ja perheiden tarpeisiin ja ovat vaikuttavia. Määritellään vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. palveluita voidaan rakentaa.

Keinot

- koostetaan ja hyödynnetään monipuolisesti erilaista tietoa vaikuttavan ja asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaavan perhetyön ja -kuntoutuksen mekanismeista ja elementeistä
- määritellään lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen tutkimus- ja tietoperusta
- kootaan asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia ja tietoa
- määritellään koottuun tietoon perustuen vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen keskeiset periaatteet
- määritellään vaikuttavaksi arvioitujen palvelumallien toteuttamisessa tarvittava ydinosaaminen lasten ja vanhempien tuen tarpeiden arviointiin perustuen
- käynnistetään maakunnissa mallinnustyössä koottuun tietoon perustuvia vaikuttavan perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelumallien kokeiluja
- arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä.

2 c) Lastensuojelun laitoshoido

Tavoitteet

Vahvistetaan lastensuojelun sijaishuollon työskentelyä, erityisesti laitosmuotoisessa sijaishuollossa siten, että työskentely vastaa asiakkaiden tarpeisiin ja on vaikuttavaa. Määritellään tutkimus- ja tietoperustan sekä asiakkaiden kokemusten perusteella vaikuttavan, laadukkaan ja asiakkaiden tarpeisiin vastaavan laitoshoidon keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. palveluja voidaan rakentaa.

Keinot

- koostetaan ja hyödynnetään monipuolisesti tietoa vaikuttavan ja asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaavan laitoshoidon mekanismeista ja elementeistä
- määritellään laitoshoidon tutkimus- ja tietoperusta
- kootaan asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia ja tietoa

- määritellään koottuun tietoon perustuen vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan laitoshoidon keskeiset periaatteet
- määritellään vaikuttavaksi arvioitujen palvelumallien toteuttamisessa tarvittava ydinosaaminen lasten tuen tarpeiden arviointiin perustuen
- käynnistetään maakunnissa mallinnustyössä koottuun tietoon perustuvia vaikuttavan laitoshoidon palvelumallien kokeiluja
- arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä.

2 d) Lastensuojelun perhehoito

Tavoitteet

Vahvistetaan lastensuojelun sijaisperheissä ja ammatillisissa perhekodeissa toteutuvaa perhehoitoa. Varmistetaan, että sosiaalityön ja muiden toimijoiden tuki perhehoitoa tarjoaville tahoille sekä sijoitetuille lapsille on riittävää ja että tuki vastaa sijoitettujen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin.

Keinot

- määritellään tutkimus- ja tietoperustan sekä asiakkaiden kokemusten perusteella perhehoidon keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. lapsen hyvinvointia varmistavaa perhehoitoa voidaan rakentaa
- kootaan lasten, nuorten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien, työntekijöiden ja muiden keskeisten tahojen kokemuksia ja tietoa lapsen kasvua, kehitystä ja turvallisuutta tukevan perhehoidon keskeisistä piirteistä
- tuetaan lapsen, syntymäperheen ja sijaisperheen toimivia vuorovaikutussuhteita
- vahvistetaan lapsen arkiympäristöissä ymmärrystä sijoitetun lapsen tilanteesta (esim. päiväkotia, koulu)
- käynnistetään maakunnissa vaikuttavan perhehoidon mukaisia perhehoidon palvelumallien kokeiluja ja arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä
- suunnitellaan maakunnallisen lastensuojelun perhehoidon toimintakokonaisuus ja kokeillaan sitä

2 e) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli

Tavoitteet

Tuotetaan valtakunnallisesti yhdenmukainen ohjauksen ja valvonnan toimintatapa (valvonnan keinot, määräajat ja laatukriteerit). Vahvistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten tarpeiden kuulluksi tuleamista ja mahdollisuuksia vaikuttaa omiin kasvuyhteisöihinsä. Varmistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten oikeusturvan toteutuminen sekä vahvistetaan heidän tietoisuuttaan omista oikeuksistaan.

Keinot

Uudistetaan valvonnan toimintatapoja siten, että

- selkiytetään valvontaa tekevien eri toimijoiden roolit
- määritellään selkeät sijoitettujen lasten ja nuorten yhteydenottotavat omaan sosiaalityöntekijään ja valvoviin viranomaisiin
- luodaan sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointia ja palvelukokemuksia kartoittava seuranta- ja raportointimenetelmä. Koottavan tiedon avulla kehitetään ja ohjataan sijaishuollon palveluita
- huomioidaan erityisesti perhehoidon ohjaus ja valvonta
- tehdään valvonnan kehittämisessä yhteistyötä sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa

- huomioidaan valvonnan kehittämisessä soten tuomat palveluiden järjestämisen ja tuottamisen muutokset, valvontaviranomaisia koskevat uudistukset sekä yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva lainsäädäntö sekä valinnanvapautta koskevat linjaukset
- selvitetään, miten valvonta maakuntien ja yhteistyöalueiden toimintaa sekä miten valvontaa koordinoidaan kansallisesti

3. Erityistason palveluiden uudistaminen

Tavoitteet

Uudistetaan lasten, nuorten ja perheiden erityispalveluiden järjestämisen ja tuottamisen rakenteet sote- ja maakuntauudistus huomioiden varmistamaan palveluiden laatua ja yhdenvertaista saatavuutta sekä mahdollistamaan asiakaslähtöiset integroidut palvelut ja uudet toimintamallit maan eri alueilla.

Keinot

Luodaan järjestämisen ja tuottamisen periaatteita ja toimintatapoja, jotka

- mahdollistavat uusien integroitujen toimintamallien käyttöönoton ja toteutumisen erityispalveluissa, esimerkkinä lasten ja nuorten psykiatrisen ja somaattisen erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun palveluiden ohjaaminen kokonaisuutena (horisontaalinen integraatio)
- mahdollistavat lasten, nuorten ja perheiden pääsyn palvelutarpeen arviointiin ja tarpeen mukaisesti palveluihin nopeasti ja sujuvasti
- varmistavat, että erityistason palveluista muodostuu toimiva kokonaisuus kuntien palveluiden, erityisesti varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten hyvinvointipalveluiden, perustason sote-palveluiden sekä järjestöjen ja muiden palveluiden kanssa
- varmistavat palveluiden oikean kohdentumisen ja voimavarojen taloudellisen käytön asiakassegmentoinnin, palveluohjauksen, ja palveluekosysteemisen ajattelun avulla
- varmistavat kokemusasiantuntijoiden ja asiakasraatien hyödyntämisen palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja tuen tarjoamisessa
- varmistavat, että erityispalvelut kohdennetaan ja toteutetaan yhdenvertaisten kriteereiden ja yhtenäisten toimintamallien mukaisesti

4. Vaativimman tason palveluiden uudistaminen

Tavoitteet

Varmistetaan monialainen arviointi ja apu niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka tarvitsevat kaikkien vaativinta erityisosaamista ja erikoistumista edellyttäviä palveluita kokoamalla nämä palvelut viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin.

Keinot

- Perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin kootaan palvelut, joita tarvitaan harvoin ja jotka edellyttävät vaativaa erikoistumista ja erityisosaamista sekä suurta väestöpohjaa ja palvelumäärää, jotta voidaan varmistaa riittävän taidon ja osaamisen ylläpitäminen, laatu, asiakas- ja potilasturvallisuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus.
- Osaamis- ja tukikeskusten yhteistyönä luodaan niiden yhteyteen maakuntien, yliopistojen, yliopistollisten sairaaloiden, sosiaalialan osaamiskeskusten ym. tahojen kanssa tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä tiedolla ohjauksen malli.
- Osaamis- ja tukikeskusten toiminnassa korostuvat valtakunnalliset ja yhteistyöalueelliset vastuut, esimerkiksi vastuu tutkimukseen perustuvien menetelmien käyttöönoton levittämisen ja koulutusten ohjauksesta.

Osaamis- ja tukikeskusten tarjoamissa palveluissa

- varmistetaan, että osaamis- ja tukikeskusten käytössä ovat uudet integratiiviset toimintatavat, uudet konsultatiivisen ja erityistasolle jalkautuvan työn muodot sekä digitaalisten palveluiden mahdollisuudet
- kehitetään uudentyyppinen vaativimman laitoshoidon malli moniammatillista hoitoa ja suojelua samanaikaisesti tarvitseville asiakkaille
- määritellään osaamis- ja tukikeskusten välinen työnjako ja valtakunnalliset vastuut
- varmistetaan, että palvelut vastaavat alueen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin valtakunnallisesti yhtenäisillä kriteereillä

Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämisen toimeenpanosuunnitelmaa sekä tähän palvelukokonaisuuteen liittyviä rakenteita ja palvelumallinnoksia työstetään syksyn 2016 aikana työpajaprosessissa, johon voivat osallistua mm. valtionavustushakemuksia kyseiseen kehittämiskokonaisuuteen valmistelevat hakijat. Työpajaprosessin tuloksena syntyvät palvelu- ja palvelurakennemallinnokset toimivat apuna ja ohjeena maakuntien LAPE-muutostyölle.

Lisätietoja:

- palvi.kaukonen@stm.fi
- pia.makelainen@stm.fi
- paivi.petrelius@thl.fi
- rika.rajala@thl.fi

